

Нове академічне слово

В ВІТЧИЗНЯНІЙ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІЙ НАУЦІ ТА ОСВІТІ

В. Л. Федоренко

доктор юридичних наук, професор, декан факультету заочного навчання цивільних осіб Національної академії внутрішніх справ, заступник начальника ННІЗДН, заслужений юрист України

Восени минулого року світ побачила нова праця академіка НАПрН України, доктора юридичних наук, проф. О. В. Скрипнюка «Конституційне право України. Академічний курс» [1], яка нині отримала своїх численних шанувальників як серед професорсько-викладацького складу вищих навчальних закладів, студентів та магістрів, так і з числа молодих і досвідчених науковців-конституціоналістів. Цьому сприяло вдале поєднання фундаментальних академічних знань вченого про конституціоналізм, Конституцію України та конституційне право і процес із вмінням подати їх у доступній формі для широкого кола читачів.

Такий результат, на нашу думку, став можливим як наслідок тривалої кропіткої науково-дослідної роботи О. В. Скрипнюка над матеріалами для підручника, які пройшли свою першопочаткову й, безумовно, успішну апробацію в монографії «Курс сучасного конституційного права України» (2009 р.) [2], інших монографіях і наукових статтях вченого. Слід урахувати й те, що підручник «Конституційне право України. Академічний курс» був ви-

конаний у Київському регіональному центрі Національної академії правових наук України, де О. В. Скрипнюк обіймає посаду керівника управління зв'язків з органами державної влади і міжнародними організаціями, а також у відділі конституційного права і місцевого самоврядування Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України та на профільній кафедрі Національного університету «Острозька академія», де науковець трудиться за сумісництвом. Отже, підручник О. В. Скрипнюка є квінтесенцією наукової та освітньої діяльності вченого в сфері конституційного права, про що свідчить і його висока змістовна якість.

Необхідно відзначити вдалий і оригінальний концептуальний підхід автора до викладу матеріалу навчальної дисципліни «Конституційне право України», втілений у системі та структурі рецензованого підручника. Нами неодноразово відзначалося, що на сьогодні об'єктивно назріла потреба в упорядкуванні системи навчальної дисципліни «Конституційне право України», приведенні її у відповідність до багатоаспектної системи конституційного права України і реальних завдань нинішньої

конституційної правотворчої та правозастосовної діяльності.

У цьому сенсі, перспективна система навчальної дисципліни «Конституційне право України», що передбачає поділ на загальну та особливу частини. Перша з них присвячуватиметься вивченню теорії конституційного права, конституціоналізму та Конституції України, а також функціональним інститутам конституційного права (інституту функцій конституційного права, інституту джерел конституційного права, інституту конституційно-правової відповідальності тощо). Своєю чергою, загальна частина конституційного права України на майбутнє повинна мати у своєму складі виокремлений елемент – розділ (підрозділ), присвячений міжнародному чи європейському конституційному праву та питанням його взаємодії з національним конституційним правом.

Особлива частина, яка вивчає предметні інститути конституційного права (інститут основ конституційного ладу, інститут конституційних засад безпосередньої демократії, інститут конституційно-правового статусу людини, інститут парламенту та парламентаризму тощо), має містити дві частини: матеріальну та процесуальну. Остання, незважаючи на стан утвердження відповідних підгалузей конституційного права, має вивчати конституційні основи виборчого та референдного процесу, парламентського та законодавчого процесу, процесу конституційної юстиції, муніципального процесу [3].

Нині відповідні гіпотези перестали бути такими, оскільки підручник О. В. Скрипнюка «Конституційне право України. Академічний курс» вміщує в своєму складі загальну та особливу частини. При цьому, остання представлена як матеріальним, так і процесуальним конституційним правом. Це надало підручникові О. В. Скрипнюка не лише високого рівня систематизації, а й глибини впорядкованих у ньому знань.

Загальна частина підручника складається з восьми самостійних розділів, які присвячуються конституційному праву як галузі права, а також системі та джерелам конституційного права, основам теорії Конституції України, конституційно-правовим відносинам і конституційно-правовій відповідальності, питанням співвідношення та взаємодії конституційного права України і конституційного права ЄС, а також науці та освіті в сфері конституційного права. Відзначимо, що окремі з цих розділів, зокрема, присвячені інтеграції національного конституційного права з правом Євросоюзу, є принципово новими, але вкрай витребуваними для вітчизняної навчально-методичної літератури.

Перший розділ загальної частини присвячений традиційним питанням юридичної природи конституційного права як галузі провідної галузі національного права. Автор пропонує власне визначення конституційного права України, характеризує предмет і метод цієї галузі права, приділяє особливу увагу принципам конституційного права, а також основним етапам становлення та розвитку цієї галузі права. Новелою цього розділу є висвітлення вченим в самостійному підрозділі питання про соціальне призначення конституційного права України. Зокрема, О. В. Скрипнюк робить висновок, що сучасне конституційне право України відіграє винятково важливу роль у суспільстві та державі, виступаючи як загальновизнана соціальною цінністю, так і засобом пізнання дійсності (с. 36).

Серцевиною загальної частини підручника О. В. Скрипнюка є розділ, присвячений основам теорії Конституції України, який висвітлює поняття, сутність і зміст Основного Закону та його історію, систему, структуру та функції Конституції України, а також особливості модернізації та правової охорони Конституції України і основні тенденції її розвитку. Заслуговує на увагу визначення категорії «Конституція Укра-

їни», зміст якої, на переконання вченого, полягає в тому, що це – основний закон суспільства та держави, в якому втілюється і юридично закріплюється політична воля та легітимні інтереси Українського народу, держави, територіальних громад й інших суб'єктів конституційного правотворення щодо регулювання основ конституційного ладу, прав і свобод людини та громадянина, безпосередньої демократії, організації та діяльності органів державної влади, місцевого самоврядування та конституційної юстиції (с. 82-83). Пророчими виявились і положення О. В. Скрипнюка щодо перспектив модернізації Основного Закону в умовах сьогодення. Переконані, що матеріали цього розділу будуть важливими для роботи створеної в цьому році Конституційної Асамблеї.

«Піонерським» став Розділ 7 «Конституційне право України та конституційне право Європейського Союзу», в якому науковець розкриває особливості європейського конституціоналізму та конституційного законодавства ЄС, а також проблемні питання взаємодії конституційного права України з конституційним правом ЄС. Очевидно, що ці питання залишаються ключовими при підготовці високопрофесійних правознавців, адже пріоритетність співробітництва України з ЄС унормовується й у Законі України «Про засади внутрішньої та зовнішньої політики» від 1 липня 2010 р.

Особлива частина підручника О. В. Скрипнюка «Конституційне право України. Академічний курс» є логічним продовженням загальної частини та висвітлює основні питання матеріального й процесуального конституційного права. Попередньо обґрунтовані вченим положення загальної теорії конституційного права отримують свій розвиток у самостійних розділах особливої частини, присвячених конституційним основам Української держави, основам конституційного ладу, адміністративно-територіальному

устрою України, конституційно-правовому статусу людини і громадянина в Україні, конституційним основам форм безпосередньої демократії в Україні, конституційно-правовому статусу Верховної Ради України і Президента України, конституційним засадам організації та діяльності органів виконавчої влади в Україні, основам правового статусу Конституційного Суду України та конституційній юстиції (її автор цілком слушно розмежовує з правовою охороною Конституції України (розд. 4.6. заг. част.). – В. Ф.), конституційним засадам судоустрою та судочинства в Україні, прокуратурі України, а також місцевому самоврядуванню в Україні.

Можна відзначити новизну Розділу 1 «Конституційні основи Української держави», в якому О. В. Скрипнюк системно висвітлює питання, пов'язані з формою Української держави та її конституційним характером, конституційними основами демократизації політичного режиму в Україні, функціями Української держави, а також конституційними основами національної безпеки і оборони України. Розгорнута класифікація функцій Української держави та їх комплексна правова характеристика (с. 204-208) наводиться в українській навчально-методичній літературі з конституційного права, по суті, вперше.

По-новому в рецензованому підручнику подано й розділ, присвячений традиційній проблематиці основ конституційного ладу України. О. В. Скрипнюк не лише висвітлює зміст категорії «конституційний лад» та характеризує його основні складові – конституційні засади суспільного та державного ладу, а й пропонує увазі читача підрозділи, які стосуються конституційних основ розвитку громадянського суспільства в Україні, особливостей функціонування політичних партій, громадських організацій і ЗМІ як самостійних суб'єктів конституційного права. Щодо ЗМІ, то О. В. Скрипнюк одним із перших на рівні підручника розкриває

сутність і зміст їх конституційно-правового статусу та розкриває його структуру (с. 254-259), чітко розмежовуючи предмет конституційно-правового регулювання діяльності ЗМІ з інформаційним правом.

У розділі, присвяченому конституційно-правовому статусу людини і громадянина в Україні, О. В. Скрипнюк, поряд із традиційними питаннями щодо громадянства, прав і свобод людини і громадянина та їх обов'язків, розкриває й нове, але актуальне для сучасної конституційної правотворчої та правозастосовної діяльності питання щодо обмеження прав і свобод людини за Конституцією України (с. 344-349).

Розділ 5 Особливої частини рецензованого підручника присвячується конституційним основам форм безпосередньої демократії в Україні. Передусім слід відзначити його теоретичний підрозділ, в якому розглянуто поняття і види форм прямого народовладдя. Обґрунтовані в ньому О. В. Скрипнюком положення та висновки мають універсальний характер і можуть виступати теоретико-методологічною основою для подальшого вдосконалення правотворчої та правозастосовної діяльності в сфері безпосередньої демократії. Окрім того, становить інтерес і підрозділ щодо перспектив розвитку референдної та виборчої демократії в Україні. Багато з його положень отримують нині своє втілення в чинному законодавстві України.

Не менш змістовними і комплексними за викладом матеріалу є й інші розділи Глави першої Загальної частини підручника О. В. Скрипнюка «Конституційне право України. Академічний курс». У цьому не складно переконатися, ознайомившись із роботою. Разом з тим, хотілося б звернути увагу читачів на Главу другу Загальної частини: «Конституційне процесуальне право України», в якій науковець обґрунтовує поняття конституційного процесуального права України, його предмет і метод, систему і джерела. Важливим вбачається

й окреслення вченим основних напрямків дослідження в сфері конституційного процесуального права.

Потужна теоретико-методологічна основа рецензованого підручника О. В. Скрипнюка «Конституційне право України. Академічний курс» не залишає сумнівів у його актуальності для широкого кола читачів: від студента – до професора. Водночас, на сьогодні стрімким є й перебіг конституційних процесів в Україні, що підтверджує Рішення Конституційного Суду України від 30.09.2010 р. № 20-рп щодо визнання неконституційним Закону України № 2222-IV та відновлення чинності Конституції України у редакції від 28 червня 1996 р., й зміни, внесені до Основного Закону 1 лютого 2011 р., й низка законів України, прийнятих у 2010-2011 рр., які стосуються загальних засад внутрішньої та зовнішньої політики, центральних органів виконавчої влади тощо. Усе це наводить на думку, що рекомендована нами для студентів і магістрів, викладачів і науковців робота академіка О. В. Скрипнюка приречена на подальші перевидання й стане надійним дороговказом для підготовки фахівців-правознавців і здійсненні нових досліджень проблем теорії та практики конституційного права.

Література

1. *Скрипнюк О. В.* Конституційне право України : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / О. В. Скрипнюк. – К. : Ін Юре, 2010. – 672 с.
2. *Скрипнюк О. В.* Курс сучасного конституційного права України : академ. вид. / О. В. Скрипнюк. – Х. : Право, 2009. – 468 с.
3. *Погорілко В. Ф., Федоренко В. А.* Конституційне право України : підруч. / За заг. ред. В. А. Федоренка. – 2-е вид., перероб. і доопр. – К. : Алерта ; КНТ ; Центр учбової літератури, 2010. – С. 34.